

Asia: VN/463/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2022 alusta ja 30 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2023 alusta. (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Asiakasmitoitus on kirjattava lakiin. Katsomme edelleen, että 30 lasta yhtä sosiaalityöntekijää kohti on liian korkea lapsikohtainen määrä. Sosiaalityöntekijöiden seura kannattaa mitoitukseksi 25 lasta yhtä sosiaalityöntekijää kohti. Seuran ehdotus asiakasmitoitukselle perustuu muun muassa Tarja Heinon sekä systeemistä lastensuojelutyötä tutkivien Nanne Isokuortin ja Elina Aaltion selvityksiin kohtuullisesta asiakasmäärästä vaikuttavan lastensuojelun sosiaalityön toteuttamiseksi. Lisäksi seuran jäsenillä on käytännön työn kautta kokemusta siitä, millaisella asiakasmäärällä lastensuojelulle osoitetut velvoitteet ja laadukas työ on mahdollista toteuttaa.

Haluamme edelleen huomauttaa, että ehdotettu asiakasmitoitus ei huomioi sitä, että muiden tässä esityksessä olevien sijaishuoltoa koskevien pykälämuutosten myötä sosiaalityöntekijöiden työmäärä tulevaisuudessa lisääntyisi nykyisestään (lastensuojelulaitoksissa tehtyjen rajoituspäätösten alistaminen sosiaalityöntekijöiden arvioitavaksi). Mikäli asiakasmitoitus koskee vain avo- ja sijaishuollon asiakkaita, todellinen asiakasmäärä olisi useissa kunnissa tätä suurempi, koska useilla paikkakunnilla tehdään edelleen yhdennettyä työtä, joka kattaa koko lastensuojeluprosessin palvelutarpeen arvioinnista jälkihuoltoon.

Asiakasmitoitus ei huomioi sitä, että lapsiasiakkaan lisäksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä työskentelee aktiivisesti myös lapsen vanhempien ja muun verkoston kanssa. Vaikuttava lastensuojelutyö edellyttää säännöllistä yhteydenpitoa kuukausittain satoihin ihmisiin, vaikka lapsiasiakkaita olisi vain 25. Lisäksi on otettava huomioon, että mahdolliset käytännön ratkaisut kunnissa saattavat johtaa siihen, että lastensuojelun asiakkuuden kriteereitä tiukennetaan henkilöstöpulan vuoksi ja työpaine siirtyy perhesosiaalityöhön, mistä on jo viitteitä eri kunnista. Tämän välttämiseksi tarvitaan järjestelmän kokonaisvaltaista kehittämistä ja sen selvittämistä, millaiset palvelupolut ovat aidosti vaikuttavia.

Asiakasmäärän rajausta lisää tarvetta perustaa sosiaalityöntekijöiden virkoja tilanteessa, jossa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta ja siirtymisestä muihin tehtäviin pois kuntatyöntantajalta on jo nyt huolta. Sosiaalityöntekijöiden seura pitää myönteenä asiakasmäärän rajaamista sosiaalityöntekijöiden työn kannalta. Pyydämme kuitenkin kiinnittämään erityistä huomiota lastensuojelun työolosuhteisiin, johtamiseen ja riittävään moniammatilliseen tukeen.

2. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojeluviranomaisen kansainvälisestä toimivallasta (17 §), lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuusta kansainvälisissä tilanteissa (17 a §) sekä lastensuojelun tarpeen arvioinnista ulkomailla (17 b §). Selkiyttääkö sääntely rajat ylittäviä tilanteita?

Sosiaalityöntekijöiden seura pitää tärkeänä, että lastensuojelun globaali ulottuvuus huomioidaan laissa. Suomessa hoidetaan enenevässä määrin kansainvälisiä lastensuojelun toimivallan alle kuuluvia tilanteita, joissa järjestämisvastuu on ajoittain epäselvä. Suurissa kunnissa vastaaviin tilanteisiin on olemassa toimivat käytänteet, mutta ilman sääntelyä lain tasolla tilanteiden tulkinnat ja ratkaisut voivat olla vaihtelevia eikä näin ollen yhdenvertaisuus toteudu.

17§ 2 mom. on kuitenkin epäselvä ja vaatii uudelleen muotoilua. Epäselväksi jää, koskeeko pykälä 17§ myös lapsikaappaustilanteita vai ei.

17b§ on tärkeä lisäys rajat ylittäviin tilanteisiin. Käytännön haasteena on aiemmin ollut se, ettei Ulkoministeriöllä ole kaikissa maissa konsulipalveluita ja tosialliset mahdollisuudet selvittää lapsen olosuhteita ovat olleet vähäiset. Vastaavissa tilanteissa on ajoittain todettu, että vastuu asiassa on lastensuojelulla.

3. Esityksessä ehdotetaan säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta ja lapsen palvelutarpeen arvioinnista (26 §). Onko ehdotettu sääntely selkeä?

Ehdotettu sääntely selkiyttää prosessia ja on muotoilultaan selkeä.

4. Esityksessä ehdotetaan säädettävän tehostetusta avohuollon tukitoimesta (37 b §). Mikä on näkemyksenne sääntelyn selkeydestä suhteessa muihin lastensuojelun avohuollon palveluihin?

Sosiaalityöntekijöiden seura kannattaa lisäystä edelleen, sillä niin avohuoltoon kuin sijaishuoltoon tarvitaan intensiivisempää tukea koko perheelle. Etenkin tarvetta on moniammatilliselle ja ympärivuorokautisille kotiin vietäville palveluille, joita on jo nykyinsäädännön puitteissa mahdollista järjestää, mutta näin ei juurikaan tapahdu. Laitoksessa tapahtuvan perhekuntoutuksen haasteena on se, että muutostyötä tehdään perheelle vieraassa ympäristössä. Erilaisia intervallirakenteita (perhekuntoutuksen ja perhetyön yhdistelmä) on olemassa ja niistä on saatu hyviä tuloksia. Vaikka nykyinen sääntely mahdollistaa tällaisen tuen, sääntelyn tarkentaminen olisi enemmän kuntia velvoittava.

Käytännön haasteena tulee olemaan työntekijäresurssin löytäminen, sillä tälläkään hetkellä ympärivuorokautista tukea ei äkillisesti saa edes yksityisiltä toimijoilta. Päivystysresurssin ylläpitäminen nostaa kustannuksia huomattavasti. Lisäksi on huomioitava, että laitospuolisissa perhekuntoutuksissa voidaan tukea pienemmällä henkilöstöresurssilla useita perheitä kuin kotona tapahtuvassa kuntoutuksessa. Laitospuolinen ympäristö on myös turvallisempi ympäristö henkilökunnalle kuin perheiden kotona tapahtuva tuki. Perhekuntoutuksessa on kaikenlaisia perheitä ja näin ollen siis myös vaikeista mielenterveyden haasteista, päihdeongelmista ja väkivaltaisuudesta kärsiviä aikuisia sekä lapsia. Käytännön toteuttaminen vaatisi kunnilta uudenlaista organisoitumisen tapaa ja pohdintaa siitä, millaisiin tilanteisiin tällainen tuki soveltuu.

Esityksessä jää edelleen epäselväksi, miten tehostettu tukitoimi eroaa tämän hetkisestä palveluvalikosta. Etenkin suurissa kunnissa palveluvalikot ovat varsin laajat ja esitys jättää kuntien tulkittavaksi, mitä palveluita aletaan tuottaa 37b§:n mukaisina. Tämä saattaa edelleen johtaa asiakkaiden eriarvoiseen kohteluun. Etenkin pienissä kunnissa laajojen kotiin vietävien ympärivuorokautisten palveluiden järjestäminen on haastavaa jo pelkästään pitkien välimatkojen vuoksi.

Sosiaalityöntekijöiden seura kiinnittää huomiota siihen, että esityksen mukainen tehostettu avohuollon tukitoimi näyttäytyy sosiaalityöntekijän perustehtävän toteuttamiselta eli kaikkien perheenjäsenten saamien palveluiden yhteensovittamiselta asiakassuunnitelmaan kirjattavalla tavalla. Palvelua tulee arvioida 2 kuukauden välein, kun taas esimerkiksi perhekuntoutuksessa vietetty keskimääräinen aika on 3-6 kuukautta. Liittykö muotoilu Kanta-uudistukseen ja koordinaatiovastuun siirtämiseen kokonaan yhdelle työntekijälle eli lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle?

Sosiaalityöntekijöiden seura haluaa huomauttaa, että terveydenhuollon järjestämisvastuuta ei pidä siirtää lastensuojelulle. Lastensuojelun palvelut eivät korvaa terveydenhuollon tai koulun tarjoaman tuen saatavuuden ongelmia. Puutteet terveydenhuollon palvelujen saatavuudessa ovat aiheuttaneet sijaishuollon tarvetta ja esimerkiksi Kuntaliiton arvion mukaan viidennes huostaanotoista voisi jäädä tekemättä, jos psykiatrinen hoito järjestyisi joko avo- tai sairaalahoitona.

Sosiaalityöntekijällä ei ole mahdollisuutta päättää kotiin annettavista terveystalvakuista tai koulun tuesta, jolloin on vaikeaa ymmärtää, miten tehostettu avohuollon tukitoimi eroaisi intensiivisestä perhetyöstä tai kotiin tuotavasta perhekuntoutuksesta. Esityksellä pyritään hakemaan eri hallintokuntien yhteistä palvelua, tulisi kunkin toimijan velvoitteet määrittellä lakiin.

Tehostetun avohuollon tukitoimen mahdollistamiseksi tulee lisäksi turvata vanhempien riittävä ja yksilöllisen tarpeen mukainen toimeentulon jatkuvuus. Tämä edellyttää yhteistyötä Kelan kanssa ja

sosiaaliturvaetuuksien uudistamista lapsen edun sekä perheen kodissa tapahtuvan kuntoutumisen turvaamiseksi.

5. Onko esityksessä ehdotettu 49 a §:n 2 momentin c-kohdan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelu ja sitä koskeva päätöksenteko (49 b §) sääntelyltään selkeä ja toteutettavissa käytännössä?

Useilla sijaishuollossa olevilla nuorilla on heidän terveyttään ja kehitystään vaarantavaa päihteidenkäyttöä. Epäselväksi jää, miten pykälää tulkitaan sen osalta, kenelle tulee järjestää vieroitushoitoa ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelua? Tarvitaanko määrittelyyn terveydenhuollon ammattilainen?

Sosiaalityöntekijöiden seura on huolissaan siitä, että riskinä on edelleen lapsen toistuvat sijaishuoltopaikkojen muutokset, jos on tarkoitus, että nuori siirtyy perustason palveluihin saatuaan päihdehoitoa. Epäselväksi jää käsitteiden lisäksi suhde niin perustason laitoshoitoon kuin erityiseen huolenpitoon, jossa esimerkiksi lääkkeellinen vieroitushoito on mahdollista. Kannatettavana sosiaalityöntekijöiden seura pitää sitä, että pykälä mahdollistaa tarvittaessa pitkäaikaisen vaativan tuen tarvittaessa 18v saakka. Käytännön toteuttaminen on epäselvää.

Hallituksen esityksessä (49 b §, 2 mom) on epäselvyyttä hallituksen esityksen perustelutekstin ja lakiesityksen välillä koskien päihdehoidon kuntoutuksen aikamääreitä. Perusteluissa viitataan siihen, että päihdekuntoutukselle on varattava riittävän pitkä aika ja todetaan, että riski päihdekäyttöön ja -kierteeseen on merkittävä ensimmäisen 3-6 kuukauden aikana käytön lopettamisen jälkeen. Nyt esitetyt aikarajat ovat suppeita esitöihin nähden ja lakiesityksessä tulisi varmistaa, ettei päihdekuntoutusta päätetä liian aikaisin lapsen tarpeisiin nähden.

6. Esityksessä ehdotetaan erityisen huolenpidon palvelun tuottamisen keskittämistä julkisen sektorin toimijoille (60 d §). Muutokseen esitetään pitkää siirtymäaikaan vuoteen 2026 asti. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Sosiaalityöntekijöiden seura suhtautuu varauksella hallituksen esitykseen erityisen huolenpidon järjestämisvastuun siirtämisestä yksinomaan julkisille palveluntuottajille, sillä tällä hetkellä merkittävä osa erityisestä huolenpidosta toteutuu yksityisissä lastensuojeluyksiköissä. Palvelun laadussa tai lapsen perusoikeuksien turvaamisessa yksityisen ja julkisen palveluntuottajan välillä ei ole näyttänyt olevan merkittävää eroa.

Siirtymäajan osalta ehdotus on kannatettava. Julkinen sektori ei tällä hetkellä pysty vastaamaan erityisen huolenpidon kysyntään ja nykytilanteessa jonot julkisen sektorin palveluun ovat kestävämpään pitkät. Mikäli yksityinen erityinen huolenpito ajetaan nopeasti alas, palvelujärjestelmä ei pysty vastaamaan tarpeeseen edes nykyisellä tasolla. Erityinen huolenpito vaatii erityistä asiantuntemusta, jota tarvitaan jatkossa aiempaa enemmän myös jaksojen keskimääräisen pituuden noustessa ja henkilöstömitoituksen kasvaessa. Sosiaalityöntekijöiden

seura ilmaisee huolensa, miten jatkossa varmistetaan vakavasti oireilevien nuorten erityisen huolenpidon saatavuus yhdenvertaisesti kaikkialla Suomessa, mikäli jakso keskitetään ainoastaan julkisiin lastensuojeluyksiköihin.

Sosiaalityöntekijöiden seura haluaa nostaa edelleen esiin, että myös alle 12 -vuotiaiden kohdalla on tarvetta erityisen huolenpidon jaksoja tuottavalle toimijalle ja lainsäädännöllisille edellytyksille tämän järjestämiseen. Tämän lisäksi ruotsinkielistä palveluntuotantoa tarvitaan.

7. Esityksessä ehdotetaan vähimmäishenkilöstömitoituksia vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluihin (59 a §). Mitoitukset porrastetaan vuosille 2022–2026, täysimääräisinä mitoitus tulisivat voimaan vuonna 2026. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Sosiaalityöntekijöiden seura huomauttaa, että erityisen huolenpidon henkilöstömitoitus ei ole näyttäytynyt erityisenä ongelmana lastensuojelussa tähän saakka. Suunniteltu laissa määritelty taso nostaisi henkilöstömitoitusta noin 50%. Lastensuojelulaitosten rekrytointitilanne huomioiden suhtaudumme varauksella vähimmäishenkilöstömitoituksen tasoon, joskin pidämme mitoituksen määrittelyä lainsäädännössä tärkeänä. Edelleen haluamme huomauttaa, että vaativan tason vähimmäishenkilöstömitoitus on sen sijaan keskeisempi asia erityisesti lasten turvallisuuden ja oikeuksien toteutumisen kannalta. Vaativan tason avoin yksikkö voi olla haastavampi ja vaatia jopa erityistä huolenpitoa enemmän henkilöstöresursseja ja henkilökunnalta erikoistuneempaa osaamista. Toivomme mitoitusten tason arviointia sen osalta, onko lakiin säädetty 3:1 perusteltu erityisen huolenpidon osalta.

Siirtymäajan osalta esitys on kannatettava. Rekrytointihaasteet ovat todella isot nyt ja tulevat kasvamaan. Henkilöstömitoituksen säätäminen lakiin tarkoittaa välittömien sijaishuollon kustannusten merkittävää kasvua. Sijaishuollon toteuttamisen näkökulmasta mitoituksen avulla voidaan lisätä laitoksen kykyä vastata sijoitettujen lasten tarpeisiin nykyistä paremmin ja turvallisemmin. Sosiaalityöntekijöiden seura pyytää ennen lain voimaantuloa hallitukselta ratkaisuja työvoiman saatavuuden parantamiseksi sekä yhtenä keinona koulutusmäärien kasvattamiseksi lain edellyttämän henkilöstömäärän ja -rakenteen turvaamiseksi.

8. Esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä kiinnipitämisestä lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Onko sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Säännös on itsessään selkeä, mutta poliisin virka-apua ei saa riittävän nopeasti tai poliisi kieltäytyy (paikkakuntakohtaisia eroja). Säännös turvaa kuitenkin sijoitettuja lapsia ja on ennaltaehkäisevää koko laitoksen arjen kannalta. Tällä hetkellä moni laitos soittaa tilanteessa päivystykseen ja pyytää virka-apua sen sijaan että ottaisivat lapsen kiinnipitoon tilanteen turvaamiseksi. Koska kiinnipito ei turvaa lapsia ja henkilökuntaa kaikissa tilanteissa, on tärkeää, että poliisin virka-apua saadaan riittävän nopeasti paikalle tai tarvittaessa etsimään lasta, jos tämä poistuu laitoksesta luvottomasti. Laitoksissa on kuitenkin ensisijaisesti toimittava hoidollisen ja terapeuttisen työskentelyn mukaisesti.

9. Esityksessä ehdotetaan muutettavan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa nykyistä säännöstä (69 a §) siten, että siinä säädetty kiinniottaminen mahdollistaa poliisille toimivallan

lapsen kiinniottamiseksi virka-apuna. Poliisin virka-avun antamisesta säädetään tarkemmin uudessa 69 b §:ssä. Onko ehdotettujen 69 a § ja 69 b § sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Luvatta laitoksesta poistuneen tai esimerkiksi kotilomilta palaamatta jättäneen lapsen sijaishuoltopaikkaan palauttaminen näyttyy merkittävänä ongelmana suhteessa lapsen perusoikeuksiin. Lakiesitys ei ratkaise sitä, miten laitoksesta poistunut nuori saadaan kiinni ja takaisin laitokseen. Se, ettei poliisin virka-apua käytännössä saada, mitätöi pykälän. Voimankäyttöoikeuden antamista lastensuojelulaitoksille ei kannateta. Tästä huolimatta lakiin kirjatun keinovalikoiman edellytyksiä esimerkiksi kiinnipidon osalta tulisi tarkastella uudelleen. Tulisiko kiinnipito sallia tietyin edellytyksin myös lastensuojelulaitoksen ulkopuolella?

Tällä hetkellä laissa oleva päätös lapsen palauttamisesta laitokseen ei tuo parannusta asiakkaan oikeusturvan kannalta, vaan ainoastaan lisää sosiaalityöntekijöiden työtehtäviä. Kannatamme, että tilanteessa riittäisi kirjallisen selonteon antaminen päätöksen sijaan (vrt. kiinnipito).

Sosiaalityöntekijän seura toivoo, että lainsäädäntöä täsmennetään siltä osin, että sosiaalityöntekijän, sijaishuoltopaikan ja poliisin yhteistyö sekä käytännöt ovat selkeitä. Poliisin virka-avun saaminen ja teletunnistetietojen hyödyntäminen lapsen löytämiseksi ovat olleet toisinaan sattumanvaraisia ja poliisin osalta tulkinnan varaisia. Virka-avun antaminen tulee olla poliisia velvoittava ilman, että työntekijän tulee todistaa lapsen olinpaikka tai vahva epäily olinpaikasta tai osoittaa todisteellisesti lapsen olevan vaarassa. Karkumatkalla lapsi on aina vaarassa ja lapseen kohdistuu suuri riski, että hän voi joutua rikoksen uhriksi tai ajautua itse tekemään rikoksen. Viranomaisten tehtävänä on saattaa lapsi suojaan ja huolenpidon ääreen mahdollisimman pian.

10. Esitys sisältää muutoksia työryhmän ehdotuksiin päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson aikana tehtävistä rajoitustoimenpiteistä ja yhteydenpidon erityisestä rajoittamisesta (71 § ja 72 §). Millaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla näette olevan lapsen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseen?

Kannatetaan esitystä.

11. Vapaamuotoiset huomiot edellä mainittuihin säännöksiin:

Sosiaalityöntekijöiden seura ehdottaa, että perhekuntoutuksen sisällön sääntelyä (18§) toivotaan takaisin esitykseen. Perhekuntoutuksen määritelmän tulee pitää sisällään sekä kotiin vietävät että laitosmuotoiset palvelut ja sitä tulee voida järjestää myös sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa.

69a§ Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen etsintä ja palauttaminen. Sosiaalityöntekijöiden seura ei kannata erillistä sosiaalihuollon viranhaltijan tekemää päätöstä laitoksesta luvatta poistuneen lapsen palauttamiseksi, vaan ehdottaa tilanteen raportoimista vrt. kiinnipito.

Kotisaari Tuuli
Sosiaalityöntekijöiden seura ry